

kot učbenik pri predmetu stilistike«, kot je avtor zapisal v predgovoru, pa bi jezikovnostilistične analize morale biti nekoliko bolj v skladu z uporabljenimi besediloslovnimi teoretičnimi spoznanji. Ponavljanja in povzemanja v prejšnjih člankih že citiranih razmišljanj posameznih

avtorjev sicer lahko olajšajo branje, so pa za monografijo nekoliko neobičajna.

Urška Jarnovič
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
urska.jarnovic@ff.uni-lj.si

Izbiri Gradnikove lirike doma in v tujini

Raziskava pojasnjuje dejavnike, ki so vplivali na nastanek izborov Gradnikove lirike doma in v tujini ter preučuje njihovo specifiko in funkcijo pri ciljni publiki. Slovenske izbore so spodbudili na eni strani preohlapni estetski kriteriji v Gradnikovih izvirnih pesniških zbirkah, na drugi strani pa pesnikov tematsko raznolik in interpretativno privlačen opus. V slovenskih izborih Gradnikove poezije se je kot prevladujoča pokazala težnja po izboru umetniško najdragocenejših in/ali za pesnika reprezentativnih pesmi, ki jih obravnava spremljajoča literarna študija. Izbiri Gradnika v tujini so večinoma nastali ob spodbudi domovine, tako pri prevodih v bivši Jugoslaviji kot pri prevodih v germanske in romanske jezike. Tujejezični izbori so načeloma skromnejši po obsegu in brez poglobljenih literarnih analiz, pač pa se v spremnih besedilih večinoma usmerjajo v predstavitev pesnikovega življenja in njegovega dela. Opazna je navezava na dognanja slovenske literarne vede in sodelovanje slovenskih avtorjev pri nastanku posameznih zbirk.

Predstavitev Gradnikovih zbirk v Sloveniji

Alojz Gradnik je izdal devet samostojnih pesniških zbirk, doslej pa je v Sloveniji izšlo že devet izborov njegove lirike. Ko omenimo Gradnika, najprej pomislimo na zbirko *Eros – Tanatos*, čeprav je nastala v izboru Kajetana Koviča. Po drugi strani so Gradnikove izvirne zbirke, na primer *Pesmi o Maji*, malo poznane, niso bile ponatisnjene in so razen v *Zbranem delu* težko dostopne.

Gradnikove izvirne zbirke so izhajale med leti 1916 in 1973 (*Padajoče zvezde* (1916), *Pot bolesti* (1922), *De profundis* (1926), *Večni studenci* (1938), *Zlate lestve* (1940), *Pesmi o Maji* (1944), *Pojocha kri* (1944), *Narobe svet in druge pesmi za mladino* (1953), *Lucipeter* (1973)). Deloma se k tem zbirkam umeščata še izbora *Svetle samote* (1932) in *Harfa v vetru* (1954), ker so nekatere pesmi prvič objavljene ravno v teh zbirkah.

Izbiri Gradnikove lirike se začenjajo z letom 1932. Do sedaj zadnji je izšel leta 1994. Največ, kar štirje, so nastali v šestdesetih letih prejšnjega stoletja.

Prvi izbor Gradnikovih pesmi z naslovom *Svetle samote* je izšel že leta 1932. Pesmi je izbral in uredil Josip Vidmar. Neuresničena je ostala izdaja *Zbranega dela* pri založbi Jožeta Žužka, ki naj bi izšla pred koncem druge svetovne vojne (Brecelj 1994: 143–144). *Primorski soneti*, ki jih je uredil Jaro Komac, so izšli ob sedemdesetletnici pesnikovega rojstva, leta 1952. Istega leta kot *Primorski soneti* je bil načrtovan izid zbirke *Harfa v vetru*, ki pa je izšla šele leta 1954. Izbor je tokrat pripravil Filip Kalan, ki je ob pesnikovi osemdesetletnici leta 1962 izdal nov izbor, prvo miniaturno *Pesmi*, ki je doživela kar štiri ponatise, zadnjega leta 1985. Leta 1962 je izšel tudi izbor Gradnikove lirike z naslovom *Eros – Tanatos*, ki ga je pripravil Kajetan Kovič. Druga izdaja je iz leta 1972. Leta 1964 je Kajetan Kovič uredil še en izbor, *Izbrane pesmi*, tokrat namenjen šolski mladini. Neuresničena je ostala zbirka *Drevo življenja*, za katero bi spremno besedo napisal Bogomil Fatur (Brecelj 1994: 144). Med *Izbranimi*

deli slovenskih pesnikov in pisateljev je pri Mladinski knjigi leta 1968 izšel izbor iz Gradnika. Tudi tega je uredil Kajetan Kovič. Zbirka je bila ponatisnjena leta 1976. Ob stoletnici pesnikovega rojstva, leta 1982, so izšle *Pesmi*. Izbor je pripravil Denis Poniž. Leta 1994 je Marjan Breclj izbral pesmi za zadnji Gradnikov izbor v Sloveniji *Na Brda gledam*. Prva knjiga Gradnikovega zbranega dela (ur. Miran Hladnik in Tone Pretnar) je izšla leta 1984, druga leta 1986, tretja leta 2002, četrta leta 2003.

Ocene Gradnikovih zbirk

Med ključnimi elementi, ki pojasnijo številne izbore Gradnikove lirike v Sloveniji, je opažanje literarne kritike v času izdajanja izvirnih pesniških zbirk, da imajo njegove zbirke preohlapne estetske kriterije, predvsem z vidika formalne dovršenosti in glede na pesmi s politično vsebino. Ob izidu druge pesniške zbirke *Pot bolesti* je Srečko Kosovel pisal: »Tudi pesmi te zbirke niso vse trajne; manjša zbirka bi bila popolnejša in lepša« (Učiteljski list 1923: 7–8).¹ Tudi tretji izbor za zbirko *De profundis* ni bil sprejet z odobravanjem. Ferdo Kozak v sklepu ocene ugotavlja, da je »na marsikaterih mestih ritem okoren, izrazna sredstva spominjajo na prozo in je škoda, da ta nečistost v ustvarjanju stalno spremlja Gradnika od prve knjige do sedaj« (Ljubljanski zvon XLVII/1927: 121–123). Podobno Alfonz Gspan meni, da »p/oleg kope umetnostno nepomembnih pesmi /.../ najde bravec, zlasti v zadnjem delu zbirke raztresene bisere« (Mladina III/1926/1927, 6: 118–120). Ob četrti zbirki Miran Jarc zapiše:

»In vendar čutim, /.../ da bi bila zbirka samo pridobila, če bi bila bolj zgoščena, zožena na število kritičnejše izbranih pesmi. Zanimivo dejstvo je, da bolj kot ta bolehajo že prejšnji njegovi izbori zaradi takih nedostavkov izbora« (Modra ptica X, 1938/39, št. 5: 150–155). Tudi Gradnik je o celotnem pesniškem opusu menil, da bi bilo dobro polovico pesmi izločiti (Boršnik 1954: 110).

Kljub želji po kakovostnejših izdajah Gradnikove lirike so se prvi uredniški poskusi v tej smeri, po kritičnih odmevih sodeč, pokazali kot neuspešni v samem pristopu h Gradnikovemu opusu, iz katerega naj bi izbrali najboljše in najznačilnejše pesmi. Kalanov izbor je s tega vidika skušal dopolniti Vidmarjeve *Svetle samote*, katerim je, po Gradnikovih besedah, uspelo predstaviti le del njegove pesniške podobe (Boršnik 1954: 121). Vidmar Gradnika označi kot izpovedovalca, pesnika ljubezni in smrti. Poudari sicer, da bi bilo treba spregovoriti tudi o pesnikovih čustvih do »rodbine« in »naroda«, vendar se je v študiji omejil le na najpomembnejše (Vidmar 1932: 23). Namen drugega izbora Gradnikove lirike je bil zato predvsem pokazati na pomen teh dveh elementov, ki ju Kalan označi z dvojico *Natura – Patria*. Kljub resnosti pristopa Kalanova izdaja ni popravila pomanjkljivosti, ki so jih s seboj prinašale Gradnikove izvirne zbirke, zato so se nadaljevale kritike glede izbora pesmi. Pridružile so se jim nove negativne ocene. Literarni kritiki niso odobraval prerazporeditve v nove cikle, ki so iztrgali pesmi iz prvotne zasnove, in opazali neupoštevanje nekaterih pomembnih elementov Gradnikove lirike.²

¹ Starejše literarne kritike so večinoma povzete iz *Zbranega dela* Alojza Gradnika.

² Po mnenju Marjana Breclja (*Slovenski Jadran*) v zbirki manjkajo nekatere pesmi, pri tem navaja *Smučarjevo jutranjo molitev* (ZD III 587). – Lino Legiša v *Ljubljanskem dnevniku* piše, da v Kalanovi bibliografiji pogreša utemeljitve, »zakaj so besedila razvrščena v drugačnem vrstnem redu kot v predhodnih zbirkah« (ZD III 584). Po njegovem mnenju je v zbirki preveč pesmi, kar izboru ni v prid. Nekatere pesmi so namreč premalo izvirne, imajo neobdelano obliko in tako ne ustrezajo estetskemu kriteriju. Pohvali pa izbor »domoljubnih pesmi« (ZD III 585), ki je v Vidmarjevi zbirki manjkal. Po drugi strani se mu zdi prednost *Svetlih samot* v tem, da začnejo s pesmimi, »ki so edinstvene, ne samo po kakšnem slovenskem merilu« (ZD III 586). Cikel *Eros – Tanatos* iz *Svetlih samot* je poleg tega preimenovan v *De profundis*, kar se Legiši ne zdi smiselno. Pred njim je postavljen cikel *Drevo življenja*, vendar je ta skupina pesmi kasnejša po nastanku in izhaja iz cikla *Eros – Tanatos*. Tretji cikel, *Zadnje straže*, je po njegovem preblizu ciklu *O bridka zemlja*, tako da bi bila lahko združena. Tudi sicer Legiša meni, da je meja med cikli zabrisana.

Izbor pesmi iz *Harfe v vetru* je služil kot osnova tudi za Kalanovo miniaturo *Pesmi* in Kovičev izbor *Izbrane pesmi*, kjer je, verjetno tudi zaradi predhodnih kritičnih ocen, prišlo do nekaterih sprememb v razporeditvi pesmi v posamezne cikle in preimenovanja ciklov, nekatere pesmi so bile izpuščene.

’*Primorski soneti*’ v izboru Jara Komaca so se ognili problematičnemu kriteriju izbora najkvalitetnejšega in najznačilnejšega v Gradnikovi liriki z usmeritvijo v tematiko, ki je bila aktualna za čas izida. Komac sklene svoj predgovor k zbirki z mislijo: »In v naših dneh, ko doživljajo nekateri kraji Primorske vdrugeč usodo okupacije, so »Primorski soneti« živi bolj kot kdaj« (Komac 1952: 11). Pesmi iz zbirke so nastajale v času italijanske okupacije Primorske, tako da tvorijo zgodovinsko ozadje zanje pesnikova doživetja v času prve svetovne vojne in usoda Primorske neposredno po končani vojni (Komac 1952: 10).

Kasnejše izbore *Izbrane pesmi* in zbirko *Eros – Tanatos* Kajetana Koviča, Poniževe *Pesmi* in Brecljev izbor *Na Brda gledam* so sooblikovale spremne študije k izbranim pesmim, ki so skušale osvetliti interpretativno bogat Gradnikov pesniški svet in v tem smislu nadaljevale in poglobljale zasnovo Vidmarjevih *Svetlih samot*. Spremno besedilo in izbrane pesmi se najbolj dopolnjujejo v zbirki *Na Brda gledam*, kjer se literarna analiza osredotoči na izbrane pesmi in jih uporabi kot zgled v interpretaciji.

Tematska razdelitev

Izbori Gradnikove lirike se glede na tematiko izbranih pesmi delijo v dve skupini. V prvo

sodijo zbirke, ki osvetljujejo širši tematski krog Gradnikove lirike (*Svetle samot*, Kalanovi izdaji *Harfa v vetru* in *Pesmi*, Kovičeva izbora *Izbrano delo* in *Izbrane pesmi* ter Poniževe *Pesmi*). V drugo skupino se uvrščajo *Primorski soneti*, *Eros – Tanatos* in *Na Brda gledam*, ki usmerijo pogled le na eno tematsko področje.

Podoba Gradnikovega pesniškega opusa v spremnih študijah k izborom se postopoma dopolnjuje. Od Vidmarjevih *Svetlih samot*, kjer je bila v ospredju dvojica ljubezen – smrt, so v *Harfi v vetru* po urednikovih besedah štiri vodilne teme: erotična, panteistična, nacionalna in socialna (Kalan 1954: 289). Glede na Vidmarjev izbor je Kalan izpostavil predvsem domovinsko tematiko. Ta vidik postavljajo v ospredje tudi *Primorski soneti*. Zasnovi *Harfe v vetru* sledita miniaturna *Pesmi* in Kovičev izbor *Izbrano delo*. Namen izbora *Eros – Tanatos* je bil, po Kovičevih besedah, predstaviti ljubezenski, estetsko najboljši del Gradnikove lirike (Kovič 1962: 120). Ta je poudarjen tudi v spremnem besedilu k *Izbranim pesmim* (1964), kjer Kovič ob tej temi opozori na pesnikovo navezanost na domače kraje in ljudi, vojne pesmi z aktualnimi motivi ter zgodovinske motive. Nakazana je tudi problematika pesmi, v katerih pesnik razmišlja o človekovem življenju in utemeljuje svoje razmerje do večnosti, s čimer je narejen korak proti novemu interpretativnemu izhodišču Gradnikovega pesniškega sveta, ki ga najdemo v spremni študiji v zbirki *Pesmi*, kjer Poniž odpira vprašanje boga v Gradnikovi liriki z domnevo, da ta tematika ni nekaj obrobnega, pač pa, ob dotedaj prepoznavni dvojici *Eros – Tanatos* in *Natura – Patria*, tretja komponenta njegove lirike. Natančneje je obravnavana tudi Gradnikova

Kljub vsemu zaključuje, da je taka delitev pomagala razbiti enoličnost, ki je pri tolikšnem številu pesmi neizogibna (ZD III 586). – Tomaž Žagar je v reviji *Beseda* ob Kalanovem izboru med drugim zapisal, da je v zbirki obledel motiv smrti. Ob tem se sprašuje, kako je zašel dvogovor med Timandro in Alkibiadom, ki je poln ljubezenskega občutja, v cikel *Jesenska tišina*, kjer so po njegovi oceni zbrani »premišljajoči verzi« (ZD III 592). Obenem se Žagar pridružuje Legiševemu mnenju in zapiše, da bi v zadnjih dveh ciklih morali imeti ostrejšo kritično merilo pri izbiri, s čimer bi le koristili čistosti Gradnikove podobe (ZD III 592–596). – Tudi M. Boršnik je kritizirala Kalanov izbor in razporeditev pesmi v *Harfi v vetru*. Posebej problematična se ji zdi uvrstitev pesmi *Srce poslušam*, po njenem mnenju izrazito erotične, v cikel *Srce poslušam*, ki govori o »praznini starostne resignacije« (Boršnik 1954:139).

pesem med »erosom in tanatosom«, ki jo Poníž razdeli v tri cikle: Eros, Tanatos in Eros – Tanatos.

Zbirka *Na Brda gledam* opozori na briško motiviko in pesnikovo povezanost z rodom in zemljo. Brecljev izbor podrobneje predstavi tudi Gradnikovo življenje in delo, kar je značilno za tujejezične izdaje Gradnikove lirike.

Podlago za zbirko Gradnikovih pesmi z metafizično tematiko ponuja esej Tarasa Kermaunerja *Gradnikova pot k Bogu* iz leta 1997.

Izbiri Gradnikove lirike v tujini

V tujini je do zdaj izšlo sedem izborov Gradnikove lirike, prvi leta 1964, do sedaj zadnji leta 2005. Prva tujejezična izdaja *Selected poems* je Gradnikovo pesem predstavila angleško govorečim bralcem. Zbirko je uredil in z uvodom opremil Janko Lavrin. Izšla je pri založbi John Calder v Londonu leta 1964, natisnjena pa je bila v tiskarni Celjski tisk v Celju.

Francoska izdaja, *Alois Gradnik*, ki jo je uredil Anton Slodnjak, je izšla štirinajst let po angleški zbirki, v založbi Formes et langages v sklopu zbirke *Collection Poètes actuels*. Slodnjak je napisal tudi uvod k izboru in izbral pesmi. V bibliografskem dodatku so navedene pesnikove zbirke v slovenščini in njegovi prevodi svetovne klasike v slovenski jezik. Izbor bogatijo fotografije pesnika.

Leto kasneje, leta 1979, je izšel tretji izbor Gradnikove lirike *Očiščenje* v srbohrvaškem prevodu, v Novem Sadu pri Matici srpski. Izbor pesmi in uvod *Grenka po k očiščenju* k obsežni zbirki je napravil Taras Kermauner. Za bio- in bibliografske podatke je poskrbel France Dobrovoljc. Izbor iz Gradnika je izšel kot trinajsti zvezek v zbirki Slovenska književnost.

V Makedoniji sta izšli dve Gradnikovi pesniški zbirki z istim naslovom *Pesni*, prva leta

1980, druga leta 1983. Prvi, obsežnejši izbor je izšel v zbirki Stranski i jugoslovenski avtorri, pri založbi Naša knjiga v Skopju. Uredil ga je Aleksandar Popovski. Druga zbirka je dvojezična. Izšla je pri založbi Makedonska knjiga, sozaložnik je bila Cankarjeva založba iz Ljubljane. Izbor pesmi je pripravil Mateja Matevski. V zbirko je vključena študija Josipa Vidmarja iz *Svetlih samot*.

Predzadnja tujejezična izdaja Gradnikove lirike je izšla v Italiji, v neposredni bližini Gradnikovega rojstnega kraja, v Krminu. Prva izdaja dvojezične zbirke *Poesie* je iz leta 1984, pripravil jo je Hans Kitzmüller. Druga izdaja, z nekaterimi prevajalskimi popravki in obsežnejšim spremnim besedilom, je iz leta 2001.

Kot zadnja, leta 2005, je izšla knjižica Gradnikovih pesmi v furlanskem prevodu, ki jo je pripravil Ğorĝ Faggin.

Prevodi

Prevajanje Gradnikovih pesmi v tuje jezike se je pretežno odvijalo v sodelovanju slovenskih in tujih prevajalcev. Za angleške prevode je večinoma poskrbel Janko Lavrin, nekaj prevodov so prispevali še Alojz Lenarčič, W. K. Matthews, Kenneth Richards, eno pesem je prevedel Paul Sever. Večina prevodov je rezultat skupnega dela dveh avtorjev. Tudi francoski prevodi so nastali v sodelovanju dveh avtorjev, Viktorja Jesenika in Marca Alyna. Za prevode v srbohrvaščino je poskrbel Marija Mitrović. Za prvo zbirko v Makedoniji je prevode pripravil Aleksandar Popovski, za drugo Mateja Matevski. Spremno študijo Josipa Vidmarja je prevedel Aleksandar Mitevski. Tudi pri italijanskih prevodih je sodelovalo več avtorjev, Hans Kitzmüller, skupaj s sodelavci Wando Gradnik, Robertom Petarosom in Francom Verbasom. Prevajalec za furlansko zbirko je bil Ğorĝ Faggin, prevajal je ob pomoči italijanskih prevodov Luigija Salvinija in Hansa Kitzmüllerja (Faggin 2005: 7).

Obseg

Izbori se razlikujejo glede na število prevedenih pesmi. Najobsežnejša sta izbora *Pesni* iz leta 1980 in *Očiščenje* z okoli devetdesetimi prevedenimi pesmimi, nekaj manj jih je v zbirki *Pesni* iz leta 1983. Izbora pesmi v francoščini in makedonščini (iz leta 1980) sledita Kalanovemu izboru pesmi v zbirki *Pesmi*, le da je število pesmi tako v *Pesnih*, še bolj pa v delu *Alois Gradnik* (štirideset pesmi) precej zmanjšano. V angleški zbirki je petintrideset prevedenih pesmi, najmanj v italijanski, petnajst, in v furlanski, enajst.

Tematika

Zaradi razlik v številu prevedenih pesmi je tujejezične izbore med seboj težko primerjati glede na prevladujočo tematiko. Kljub temu se po pregledu prevedenih pesmi pokaže, da se nekatere pesmi pojavljajo v vseh izborih ali vsaj v večini izborov. Uredniki zajemajo pesmi iz različnih zbirk Gradnikove lirike, najmanj iz zbirke *Pesmi o Maji*. Pesem Eros – Tanatos in cikel De profundis se pojavljata v vseh tujejezičnih zbirkah. Podobno tudi Pisma, ki jih ni le v italijanskem izboru, kar pomeni, da je Gradnik v tujih izborih v prvi vrsti predstavljen prek ljubezenske lirike, s čimer se ponavlja vzorec izbora iz Slovenije, kjer je Gradnik najprej zaživel s tovrstno tematiko. V spremnih besedah k prevedenim pesmim je ob ljubezenski omenjena tudi domovinska tematika, navezanost na rodna Brda in želja po svobodi slovenskega ljudstva, vendar ti vidiki ostajajo na ravni opažanja in jih ne podpirajo poglobljene analize, kot je to značilno za večino slovenskih izborov. Kot v slovenskih izborih se večkrat pojavljajo tudi pesmi iz cikla Kmet govori, nato še pesmi Črv, Orel in smreka, Materi, Očetu, Sinu, Zima, Besede iz groba, Harfa v vetru, Smrt Ivana Gradnika, Fontana in vodni curek, Večerne sence. V tujini so torej najbolj žive

Gradnikove pesmi, ki govorijo o ljubezni in človekovi minljivosti.

Primerjava izborov

Razen v zbirki *Očiščenje* pesmi niso razporejene v poimenovane sklope, kot v večini slovenskih izborov, prav tako pesmi niso razvrščene v zaporedne razdelke, razen v zbirki *Pesni* iz leta 1983. Zgolj nizanje pesmi brez utemeljitve v spremni študiji in umestitve v določen tematski sklop kaže, da so pesmi namenjene predvsem predstavitvi in popularizaciji Gradnikove lirike tujim bralcem. Na to kažejo tudi spremna besedila k izbranim pesmim. V večini primerov so naravnana k označitvi pesnikovega življenja in dela. Pojavljajo se v vseh tujejezičnih izborih, medtem ko se pesnikovi biografski in bibliografski podatki v slovenskih izborih večinoma ne pojavljajo. Literarne študije, ki se poglobljajo v Gradnikov pesniški opus, značilne za slovenske izbore, najdemo le v dveh tujejezičnih zbirkah, *Očiščenje* in *Pesni*. Nekoliko preseneča umestitev Vidmarjeve študije iz leta 1932 v makedonski izbor iz leta 1983, saj bi bilo glede na razvojno linijo interpretacij Gradnikove lirike v Sloveniji pričakovati katerega od novejših pristopov h Gradnikovi pesmi.

Avtorji spremnih zapisov so v večini primerov tudi izbrali pesmi, ki so bile prevedene in uvrščene v zbirko. Izjema je le druga zbirka v makedonščini, kjer je pesmi prevedla in izbrala Marija Mitrović, ni pa prispevala uvodne študije. Poudariti je treba, da so bili pisci spremnih besed povečini slovenskega rodu, tako v primeru angleške izdaje, kjer je spremno besedilo prispeval Janko Lavrin, kot v primeru francoske izdaje, ki jo je pripravil Anton Slodnjak. Tudi v zbirki *Očiščenje*, kjer imamo dve spremni besedili, je bio- in bibliografske podatke zbral France Dobrovojc, literarno študijo je napisal Taras Kermauner. Le v primeru italijanske in furlanske zbirke³ ter v prvem

³ Tudi furlanska izdaja je nastala ob vzpodbudi s slovenske strani, obenem je do prevajanja privedlo védenje o Gradnikovem furlanskem poreklu po materini strani, njegovem znanju furlanskega jezika ter prevajanju furlanske poezije (Faggini 2005: 5–7).

izboru Gradnikove lirike v makedonščini imamo uvoda, ki ju nista prispevala slovenska avtorja, vendar je predvsem ob *Izpovedi in refleksiji* Aleksandra Popovskega opazno navezovanje na dognanja slovenske literarne vede. Popovski se izrecno navezuje na Kalanov izbor *Harfa v vetru* in po njem povzema razdelitev pesmi na Eros – Tanatos in Natura – Patria. Pri opredelitvi ljubezenske lirike se sklicuje na Vidmarja, v sklepu navaja oceno J. Kosa o formalnih značilnostih Gradnikove pesmi (Popovski 1980: 139–143). Kot kaže je bila bralcem preko slovenskih meja posredovana predstava o Gradniku in njegovem pesniškem opusu, ki jo je ustvarila slovenska literarna veda, ne da bi prišlo do odkrivanja tistih plati pesnikovega življenja in njegovega pesniškega opusa, ki bi bile posebej zanimive za kulturo, kateri so bili prevodi namenjeni, kar bi bilo dosegljivo ob primerjavi slovenskega pesnika z avtorji ciljne kulture, ki so mu po pesniškem izrazu in vsebini podobni ali pa so ustvarjali v njegovem času.

Čeprav izbori povečini le povzemajo dognanja slovenskih izdaj, posvečajo večjo pozornost Gradnikovemu prevajalskemu pomenu in opozarjajo na politično neugodne razmere, v katerih se je pesnik kalil in ustvarjal. V angleški in francoski izdaji je izpostavljena Gradnikova vez z romanskim svetom, ki naj bi se odražala v njegovi zunanosti, osebnosti in celo pesniškem opusu (Slodnjak 1978: 9; Lavrin 1964: 11). Prav tako se tujejezični izbori pogosteje ustavljajo pri pesnikovem pomenu v kontekstu slovenske literarne vede. Kar je vprašljivo, je poskus umestitve Gradnikovega pesništva v sklop slovenske literarne zgodovine. Popovski postavlja Gradnika ob bok Župančiču in Kosovelu in ga ne omenja kot sopotnika slovenske moderne. Njegovo mesto vidi v času med moderno in ekspresionizmom (Popovski 1980: 140). Nasprotno ga Kitzmüller umesti med impresionizem in ekspresionizem (Kitzmüller 2001: 10). Angleškemu bralcu je Gradnik predstavljen kot pesnik, ki se je kalil v času moderne, svoj vrh pa dosegel po prvi svetovni vojni, v obdobju ekspresionizma (Lavrin 1964, 9–10). V francoski izdaji je

umeščen na konec slovenske romantike (Slodnjak 1978: 19), v srbohrvaški izdaji pa je po nekaterih značilnostih predhodnik eksistencializma (Kermauner 1979: 257). Tovrstna neusklajenost med pisci spremnih študij kaže, da slovenska literarna zgodovina v času nastajanja omenjenih zbirk ni dokončno določila Gradnikovega mesta v sklopu slovenske književnosti. Po eni strani je to razložljivo spričo relativno zgodnjih objav prevodov Gradnikove poezije še v času pesnikovega življenja ali kmalu po njegovi smrti. Kljub vsemu se zdi Gradnikovo mesto v slovenski literarni zgodovini še danes negotovo in bi ga bilo treba natančneje in argumentirano utemeljiti. Tuje zbirke na to le opozarjajo.

Zbirka *Očiščenje* (1979) se med vsemi izbori Gradnikove lirike v tujini kaže kot najkakovostnejša, v kolikor kot posebno odliko izborov štejemo literarno študijo, ki bralcu omogoči globlji strokovni uvid v pesnikov opus. Kermaunerjeva literarna študija Grenka pot k očiščenju k zbirki *Očiščenje* pomeni nadaljnje odkrivanje tematskega bogastva in sporočilnosti Gradnikove lirike prek kategorij Življenje, Domovina, Družina, Ljubezen, Bolečina, Smrt, Zemlja in Bog. Omenjena študija je bila po desetih letih (1990) objavljena tudi v Sloveniji, v *Poeziji slovenskega zahoda*. Izdaja celotnega srbohrvaškega izbora v slovenščini bi pomenila kakovosten doprinos k razumevanju Gradnikove pesmi tudi v sklopu slovenskih izborov. Kermauner obenem dosledno navaja pesmi izbora v svoji interpretaciji, tako da bralec brez težav razbere, katere pesmi so avtorja pripeljale do določenih opažanj v zvezi z Gradnikovim pesniškim opusom. Tudi glede na kriterij predstavitve pesnika tujim bralcem, je zbirka *Očiščenje* z Dobrovoljčevimi bio- in bibliografskimi podatki o Gradnikovem življenju in delu najpopolnejša med vsemi izbori Gradnikove lirike v tujini. Najskromnejši sta po teh dveh kriterijih italijanska in furlanska izdaja.

Ana Toroš
Univerza v Novi Gorici
ana.toros@p-ng.si

Viri in literatura**Gradnikove pesniške zbirke doma in v tujini**

- Gradnik, Alojz, 1916: *Padajoče zvezde*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- Gradnik, Alojz, 1922: *Pot bolesti*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- Gradnik, Alojz, 1926: *De profundis*. Ljubljana: Delniška tiskarna.
- Gradnik, Alojz, 1932: *Svetle samote*. Ur. Josip Vodmar. Ljubljana: Modra ptica.
- Gradnik, Alojz, 1938: *Večni studenci*. Ljubljana: Modra ptica.
- Gradnik, Alojz, 1940: *Zlate lestve*. Ljubljana: Narodna tiskarna.
- Gradnik, Alojz, 1944: *Pesmi o Maji*. Ljubljana: Narodna tiskarna.
- Gradnik, Alojz, 1943: *Bog in umetnik*. Ljubljana: Narodna tiskarna.
- Gradnik, Alojz, 1944: *Pojocha kri*. Ljubljana: Narodna tiskarna.
- Gradnik, Alojz, 1953: *Narobe svet in druge pesmi za mladino*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Gradnik, Alojz, 1952: *Primorski soneti*. Ur. Jaro Komac. Koper: Lipa.
- Gradnik, Alojz, 1954: *Harfa v vetru*. Ur. Filip Kalan. Ljubljana: DZS.
- Gradnik, Alojz, 1962: *Pesmi*. Ur. Filip Kalan. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Gradnik, Alojz, 1962: *Eros – Tanatos*. Ur. Kajetan Kovič. Ljubljana: DZS.
- Gradnik, Alojz, 1964: *Izbrane pesmi*. Ur. Kajetan Kovič. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Gradnik, Alojz, 1964: *Selected poems*. Celje: Celjski tisk.
- Gradnik, Alojz, 1968: *Izbrano delo*. Ur. Kajetan Kovič. Ljubljana: MK.
- Gradnik, Alojz, 1973: *Lucipeter*. Ljubljana: DZS.
- Gradnik, Alojz, 1978: *Alois Gradnik*. Paris: Formes et langages (Collection Poètes actuels 13).
- Gradnik, Alojz, 1979: *Očiščenje*. Novi Sad: Matica srpska (zbirka Slovenska književnost 13).
- Gradnik, Alojz, 1980: *Pesni*. Skopje: Ur. Aleksandar Popovski. Makedonska knjiga (knjižnica Stranski i jugoslovenski avtorji).
- Gradnik, Alojz, 1982: *Pesmi*. Ur. Denis Poniž. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Gradnik, Alojz, 1983: *Pesni*. Skopje: Makedonska knjiga.
- Gradnik, Alojz, 1984: *Poesie*. Ur. Hans Kitzmüller. Cormons: Braitain.
- Gradnik, Alojz, 1984: *Zbrano delo 1*. Ur. Miran Hladnik in Tone Pretnar. Ljubljana: DZS.
- Gradnik, Alojz, 1986: *Zbrano delo 2*. Ur. Miran Hladnik in Tone Pretnar. Ljubljana: DZS.
- Gradnik, Alojz, 1994: *Na Brda gledam*. Ur. Marjan Brecelj. Nova Gorica: Zveza kulturnih organizacij Nova Gorica in krajevne skupnosti Dobrovo, Kojsko, Medana.
- Gradnik, Alojz, 2001: *Poesie*. Ur. Hans Kitzmüller. Brazzano: Braitain.
- Gradnik, Alojz, 2002: *Zbrano delo 3*. Ur. Miran Hladnik in Tone Pretnar. Maribor: Študentska založba LITERA.
- Gradnik, Alojz, 2005: *Poesiis*. Prev. Gorj Faggin. Udin, Gurize, Pordenon: Clape culturâl Acuilee (Classics des leteraduris forestis; 37).

Literatura

- Bernik, France, 1984: Alojz Gradnik v zbranih delih. *Zbrano delo 1*. Ljubljana: DZS (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 243–245.
- Brecelj, Marjan, 1994: Spremni zapis. *Na Brda gledam*. Nova Gorica: Zveza kulturnih organizacij Nova Gorica in krajevne skupnosti Dobrovo, Kojsko, Medana. 137–147.
- Brecelj, Marjan, 1964: *Gradnikova bibliografija*. Nova Gorica: Goriška knjižnica (Publikacije Goriške knjižnice 2).
- Boršnik, Marja, 1954: *Pogovori s pesnikom Gradnikom*. Maribor: Založba Obzorja.
- Dobrovoljc, France, 1979: Bio-bibliografski podatki. *Očiščenje*. Novi Sad: Matica srpska. 211–214.
- Hladnik, Miran, 1984: Opombe k zbranemu delu. *Zbrano delo 1*. Ljubljana: DZS. 245–332.
- Hladnik, Miran, 1986: Opombe k drugi knjigi. *Zbrano delo 2*. Ljubljana: DZS. 257–436.
- Hladnik, Miran, 2002: Opombe k tretji knjigi. *Zbrano delo 3*. Maribor: Študentska založba LITERA. 287–610.
- Jan, Zoltan, 2001a: *Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945*. Ljubljana: Rokus.
- Jan, Zoltan, 2001b: *Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih*. Ljubljana: Rokus.
- Kalan, Filip, 1954: Beseda o pesniku. *Harfa v vetru*. Ljubljana: DZS. 286–290.
- Kermauner, Taras, 1979: Grenka pot k očiščenju. *Očiščenje*. Novi Sad: Matica srpska. 7–41.
- Kermauner, Taras, 1990: *Poezija slovenskega zahoda 1*. Maribor: Obzorja.
- Kitzmüller, Hans, 1984: Premessa. *Poesie*. Cormons: Braitain. 7–9.
- Kitzmüller, Hans, 2001: Premessa. *Poesie*. Brazzano: Braitain. 9–11.
- Komac, Jaro, 1952: Uvod. *Primorski soneti*. Koper: Lipa. 5–12.
- Kos, Janko, 2001: *Primerjalna zgodovina slovenske literature*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kovič, Kajetan, 1964: Spremna beseda. *Izbrane pesmi*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 119–124.
- Kovič, Kajetan, 1972: Zapis o Gradnikovi erotiki. *Eros – Tanatos*. Ljubljana: DZS. 61–71.
- Lavrin, Janko, 1964: Alois Gradnik. *Selected poems*. Celje: Celjski tisk. 7–14.
- Paljk, Jurij, 2001: Gradnik v Dantejevem jeziku. *Novi glas* (12. 4. 2001). 15.
- Poniž, Denis, 1982: Trenutki in večnost Gradnikove lirike. *Pesmi*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 221–256.
- Popovski, Aleksandar, 1980: Alojz Gradnik izpoved in refleksija. *Pesni*. Skopje: Makedonska knjiga. 139–143.
- Slodnjak, Anton, 1978: Alois Gradnik. *Alois Gradnik*. Paris: Formes et langages. 9–19.
- Toroš, Ana, 2003: *Izbori Gradnikove lirike v Sloveniji in v Italiji*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za primerjalno književnost in literarno teorijo.
- Vidmar, Josip, 1932: Alojz Gradnik. *Svetle samote*. Ljubljana: Založba Modra ptica. 7–24.
- Vidmar, Josip, 1983: Alojz Gradnik. (prevod). *Pesni*. Skopje: Makedonska knjiga. 17.